

Marianne van Oranje, wilde twijg aan de oranjeboom



Prinses Marianne van Oranje-Nassau, door Karl Wilhelm Wach 1832

Marianne (Wilhelmina Frederica Louisa Charlotta Marianne) Prinses der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, was het jongste kind van Willem Frederik, de latere koning Willem I (1813 -1840) en Wilhelmina van Pruisen, een volle nicht van Willem Frederik.

Marianne was een nakomertje. Haar broers Willem (de latere koning Willem II) en Frederik waren 17 en 13 jaar ouder dan zij. Haar oudere zusje Paulina was in 1806 op zesjarige leeftijd overleden. Marianne werd op 9 mei 1810 geboren te Berlijn. Zij is vernoemd naar een tante van moederskant, Marie Anne Amalie van Hessen-Homburg, een cultureel onderlegde vrouw die getrouwd was met de broer van de koning van Pruisen.

De vader van Marianne, Willem Frederik, zoon van de laatste stadhouder Willem V, was in 1795 tijdens de zogenaamde Bataafse Revolutie met zijn gezin gevlucht naar zijn Pruisische schoonouders in Berlijn. In 1803 kwam hij in het bezit van wat daarna het "Niederländisches Palais Unter den Linden" zou heten. Daar verbleef het gezin in ballingschap tot 1813. Hier werd Marianne geboren. Het gezin zou in december 1813 naar Den Haag vertrekken, toen Willem Frederik tot koning werd uitgeroepen.

Haar jeugd jaren bracht Marianne door op het Loo bij Apeldoorn als zomerverblijf en in het Oude Hof in Den Haag. Met haar Pruisische achtergrond sprak Marianne een mengelmoes van Duits en Frans, en nauwelijks Nederlands. Op 25 juni 1828 verloofde zij zich op het Loo met de Zweedse prins Gustaaf Wasa, maar deze verbintenis leidde tot het eerste schandaal van haar leven. Gustaaf was namelijk de zoon van de afgezette koning Gustaaf IV van Zweden. Daarom verzette het Zweedse hof en ook de Russische tsaar zich tegen deze verloving. Pijnlijk nog was de felle oppositie tegen de verloving van Mariannes broer, de latere koning Willem II, die tevens haar peetvader was en getrouwd was met Anna Paulowna een dochter van de tsaar. Koning Willem I, de vader van Marianne, was het echter niet eens met zijn zoon. Hij schreef een brief aan de kroonprins waaruit duidelijk blijkt dat bij het voorgenomen huwelijk ook liefde in het spel was, geen vanzelfsprekendheid in die tijd, een tijd namelijk waarin vrouwen vaak pionnen waren in het schaakspel van de dynastieke verwickelingen. Daarom is de volgende passage uit de brief van Koning Willem aan zijn zoon wel opmerkelijk: *"U zou de politiek buiten beschouwing kunnen laten en in Gustaaf gewoon de persoon zien die uw zuster is bevallen en die bereid is haar gelukkig te maken"* (vertaling uit het Frans). Toch trok de zoon aan het langste eind want ook hier ging het dynastieke belang

voor en de verloving werd verbroken. Een liefde zonder complicaties zou Marianne nooit ten deel vallen.



Prinses Marianne en prins Albrecht van Pruisen 1830.

Op 14 september 1830 trouwde Marianne in paleis Noordeinde met haar volle neef Albrecht van Pruisen, zoon van de Pruisische koning Frederik Willem III en de Pruisische koningin Louise. Het jonge paar ging wonen in het neo-klassieke Albrechtspalais in de Berlijnse Wilhelmstrasse, gebouwd door de beroemde architect Karl Friedrich Schinkel. Het paleis was tijdens de oorlog zetel van de beruchte Sicherheitsdienst en werd na de oorlog gesloopt..

Marianne maakte nu deel uit van de Pruisische koninklijke familie. In 1837 stierf

haar moeder, Wilhelmina van Pruisen, die haar het klooster Kamenz in Silezië – geseculariseerd in 1810 – naliet. Marianne werd de grote inspirator van de bouw van het neogotische slot Kamenz in Silezië (het huidige Kamienic in Polen) naar wederom een ontwerp van Schinkel.

Van de vijf kinderen uit haar huwelijk met Albrecht stierven er twee op jonge leeftijd. De overgeblevenen: Charlotte (1831-1855), Albrecht (1837-1906) en Alexandrine (1842-1906) sloten vorstelijke huwelijken.

Het huwelijk van Marianne en Albrecht was slecht. Naast buitenechtelijke escapades vertoonde de prins gewelddadig gedrag tegen mannelijk en vrouwelijk personeel. Marianne trachtte haar leed te verlichten door veel reizen te maken naar Italië. In 1845 verliet zij definitief haar man. Haar smeekbedes om een scheiding – waarvoor volgens het huwelijkscontract toestemming van beide hoven nodig was – werden door haar koninklijke broer in Den Haag en haar Pruisische familie in Berlijn voorlopig niet gehoord. Zij verbleef enige tijd in Voorburg, op haar in 1848 aangekochte buiten Rusthof aan de Vliet. Hier begon zij een buitenechtelijke relatie met de (getrouwde) lakei Johannes Van Rossum. Hij was sinds 1844 in haar dienst en al snel haar secretaris en bibliothecaris. Het samenleven met een ondergeschikte en dan nog wel gehuwd was in die tijd ongehoord. Dat leidde er echter wel toe dat de weerstand van haar Pruisische familie tegen de door haar verlangde



portret van Johannes van Rossum, 1852 van Johan Philip Koelman

echtscheiding radicaal omsloeg. Daar kwam nog bij dat haar man Albrecht een verhouding had aangeknoopt met Rosalie von Rauch, dochter van de Pruisische minister van Oorlog. Uiteindelijk bewilligde zijn vader in een huwelijk met Rosalie en dus ook in de echtscheiding.

De maatregelen tegen Marianne waren hard: zij werd verbannen uit Pruisen en gescheiden van haar kinderen. Ook Willem II en zijn vrouw, Anna Paulowna, wezen haar openlijk af. Wel bezocht ze haar broer Frederik en Louise – de zuster van haar gescheiden man! – op Huis de Paauw in Wassenaar.

Haar neef Wilhelm (de latere Duitse keizer Wilhelm I), trachtte een verzoening tot stand te brengen, maar Marianne antwoordde hem dat zij geen prijs stelde op zijn aanbod weer tot de Pruisische koninklijke familie gerekend te worden. Zij wilde – na alle doorstane vernederingen – niet weer onder de familieregels van de Hohenzollerns vallen. Zij was immers als een vreemde behandeld en had nu tien jaar ‘als eine freie Niederländische Frau’ gehandeld. Dat zegt natuurlijk wel iets over haar karakter en haar vaste voornemen om te leven als een vrije vrouw en niet als een ledenpop van vorstenhuizen.



Zoon van Marianne Johannes Willem von Reinhartshausen (1849-1861)

Marianne raakt zwanger van Johannes maar wilde haar kind niet in Nederland ter wereld brengen. Om de schande te ontlopen zocht ze een plek om het heimelijk ter wereld te brengen. Als ze vier maanden zwanger is laat ze bekendmaken dat ze een tocht naar Palestina gaat maken. Met haar mee gaan Jacobus Hartman haar hofmeester en dominee van Senden uit Zwolle die haar kind moet dopen, wat de dominee zelf overigens toen niet wist. De stalmeester gaat ook mee, zijn naam? Johannes van Rossum. Op 2 juli 1849 kiest het schip met zijn passagiers het ruime sop. Na veel omzwervingen brengt zij in Cefalù op Sicilië een zoon ter wereld: Johannes Willem. De reis zette zij enkele weken na de geboorte voort, terwijl het zoontje achterbleef op Sicilië en toevertrouwd werd aan een min. Op 7 juni 1852 neemt Marianne een besluit en koopt de villa Celimontana op het grondgebied van de pauselijke staat te Rome en zet deze op naam van Johannes van Rossum. Hier

begint zij ook met de aanleg van een kunstverzameling, overigens van middelmatige kwaliteit. Er blijken nogal wat kopieën tussen te zitten. Het belangrijkste is dat ze nu met haar gezin weer een tehuis heeft. Ze is daarmee een van de zeer weinige adellijke dames in de geschiedenis die haar buitenechtelijk kind na de geboorte niet afstond. Ze neemt haar verantwoordelijkheid voor haar "onwettig" zelfs "overspelig" verwekt kind. Hiermee verspeelt ze het laatste restje sympathie dat ze nog had van haar familie. Alleen haar broer prins Hendrik wil het nog wel eens voor haar opnemen.

Ze kocht ook nog een villa aan het Comomeer, later Villa Carlotta genoemd naar haar dochter Charlotte (1831-1855). Belangrijkste toevluchtsoord voor Marianne werd de plaats Erbach, gelegen in Hessen (Dtsl) waar zij in 1855 het kasteel Reinhartshausen kocht en in 1857 met haar gezin haar intrek nam. Een zijvleugel liet zij verbouwen tot museum voor haar kunstcollectie. Een gedeelte van de collectie is nog altijd in Reinhartshausen aanwezig. Ook

wist zij het voor elkaar te krijgen dat haar buitenechtelijke zoon een officiële adellijke naam kreeg namelijk: Johannes Willem von Reinhartshausen. genoemd naar het landgoed.

Tragedies bleven Marianne niet bespaard. Johannes van Rossum heeft vele vijanden die hem zijn verhouding met Marianne kwalijk nemen of die afgunstig zijn op de carrière die hij gemaakt heeft. Daardoor ontstaat een handgemeen met een lakei. De klappen die hij daarbij oploopt komen hard aan. Wekenlang ligt hij op bed en het duurt geruime tijd voor hij herstelt. Inmiddels is de vrouw van Johannes overleden. Een huwelijk met Marianne staat niets meer in de weg. Daarvan is het echter om wat voor reden dan ook nooit gekomen. Maar het ergste is het lot dat hun geliefde zoon treft. Hij bleek een begaafde jongen te zijn en na gedegen huisonderricht te hebben gehad vertrok hij op twaalfjarige leeftijd naar een kostschool. Toen hij met Kerstmis enthousiast thuiskwam werd hij getroffen door roodvonk. Die bleek hem fataal te zijn. Hij overleed op 25 december 1861.

Marianne voert de laatste wens van haar kind nog uit en tekent de volgende dag een schenkingsakte van zestigduizend gulden voor de bouw van een kerk in de evangelische gemeente Erbach. Hier zal haar zoon worden begraven. Op 28 juli 1865 worden de stoffelijke resten van Johannes Willem overgebracht naar het Mausoleum in de nieuwe kerk van Erbach. De bedoeling is dat ook Marianne en Johannes er na hun dood een graf zullen vinden. Maar dan bedenkt de kerkenraad zich plotseling. Johannes van Rossum mag er niet begraven worden. In 1862 verandert Marianne haar testament waarin zij opneemt dat zij, Johannes van Rossum en Marianne, in één graf begraven zullen worden.

Johannes en Marianne zijn een hecht stel. In 1870 bezoeken ze beiden nog een keer het oude paleis het Loo en wandelen ze door de lange lanen. Het is de laatste maal dat ze samen door hun geliefde park lopen. In maart 1873 wordt Johannes van Rossem ernstig ziek en de prinses verpleegt hem dag en nacht. Drie weken zit ze aan zijn bed tot Johannes begin april voorgoed zijn ogen sluit. Johannes wordt begraven op het kerkhof van Erbach recht tegenover het landhuis Reinhartshausen.



Het graf Marianne in Erbach. Met haar geliefde ligt zij daar in één graf op het (katholieke) kerkhof van Erbach. Zij had Johannes van Rossum toen deze in 1873 stierf, willen bijzetten in de Johanneskerke, maar dat stuitte op verzet van de kerkenraad. Vandaar dat hij en later zichzelf begraven werden op dat kerkhof. Uiteindelijk - ondanks alle tegenwerking - tezamen voor altijd. Helaas staat de naam van haar geliefde, Johannes van Rossum, NIET op de grafstenen vermeld. Wel die van haar eerste man. Na haar overlijden werd haar achterkleindochter, Elisabeth Mees (1919- 1961), prinses van Pruisen, begraven in het graf van haar overgrootmoeder. Prinses Elisabeth was in 1948 getrouwd met Heinz Mees (1918-1994).

Marianne vertrekt naar haar nieuwe verblijfplaats Camenz. Hier verbleef ze vaak met Johannes op feestelijke hoogtijdagen. Nu staat ze het goed af aan haar enig overgebleven zoon Albert van Pruisen en zijn jonge echtgenote Marie van Saksen Altenburg. Het paar is op huwelijksreis als ze Marianne bezoeken in Camenz. Marianne vindt bij het overlijden van Johannes voornamelijk troost bij de gewone burgers, want de adellijke verwanten laten het op een enkele uitzondering daargelaten afweten. In eigen kring was zij nog steeds een verستotene.

Met haar neef Koning Willem III, de zoon van haar broer Willem II stond zij echter op goede voet. Ook maakt ze als een van de eerste kennis met de tweede vrouw van haar neef, de jonge Emma. Marianne maakt in augustus 1880 ook nog mee dat haar neef met zijn jonge vrouw een dochtertje krijgt, Wilhelmina, de later koningin.

Op 29 mei 1883 overlijdt Marianne op haar landgoed Reinhartshausen. Zij rust niet in het kleine mausoleum dat ze voor haar zoon Johannes Willem heeft opgericht. Zij wordt begraven op het kerkhof van Erbach in het graf van haar minnaar Johannes van Rossum. Het grafmonument dat zij voor Johannes heeft laten oprichten dekt nu ook haar graf. Het monument is hetzelfde gebleven het opschrift op het graf echter niet. Van Johannes van Rossum zijn alle sporen uitgewist. Wel staat op het graf de naam van haar gescheiden man Prins Albrecht van Pruisen. Het is de hypocrisie ten top. Marianne zou het er zeker niet mee eens zijn geweest.

In de 20ste eeuw herleefde de belangstelling voor het bijzondere leven van deze Prinses Marianne. Daarbij werd de nadruk steeds meer gelegd op haar gedrag als een "bevrijde" vrouw. De nadruk kwam te liggen op haar kritiek op sociale verhoudingen van haar tijd. "Haar innerlijke vrijheid en onafhankelijkheid waren de tijd ver vooruit, Ze was een intelligente, knappe, zelfbewuste en geëmancipeerde vrouw" (Van der Leer en De Liefde-van Brakel, 186). Ook werd er meer aandacht besteed aan haar rol als kunstenaar – zij componeerde enkele muziekstukken – en ondersteunster van plaatselijke welzijn, zoals de oprichting van de Haagse liefdadigheidsfonds ter ondersteuning van de armen (1829). In 1998 werd in Voorburg een tentoonstelling aan haar gewijd: *Een koningsdochter op een dorp. Prinses Marianne in Voorburg*. In de Herenstraat in Voorburg staat een standbeeld van Marianne door C. Gobius. Ook in Polen (Kamienic) heeft zij enige faam verworven.

Bronnen:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_Willem_van_Reinhartshausen

<https://web.archive.org/web/20080103103552/http://home.planet.nl/~resoft/crypte/marianne.htm>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Marianne_van_Oranje-Nassau

<http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Marianne>

<http://www.scheveningentoenenu.nl/ballingschaporanjes/10marianne/index.html>